

فرهنگ نوین

گیاهان دارویی

گردآوری و تالیف:

دکتر امیر حسین شیرانی راد

(هیأت علمی و دانشیار موسسه تحقیقات، اصلاح و تهیه نهال و بذر کرج)

دکتر پورنگ کسرائی

(استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین- پیشوا، گروه زراعت و آکرواکولوژی)

دکتر فرزاد محمدبیگی

(مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد تاکستان، دانشکده کشاورزی)

سرشناسه	: شیرانی راد، امیرحسین، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ نوین گیاهان دارویی/گردآوری و تالیف امیرحسین شیرانی راد، پورنگ کسرائی، فرزاد محمدبیگی.
مشخصات نشر	: قزوین: سایه‌گستر، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۳۵۲ ص.
شابک	: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۵۰۲ - ۷۲۹ - ۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: گیاهان، دارویی
موضوع	: پزشکی سنتی
شناسه افزوده	: کسرائی، پورنگ، ۱۳۵۲ -
شناسه افزوده	: محمدبیگی، فرزاد، ۱۳۵۶ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ش ۹۵ ف ۴ / ۱۶۴ PS
رده بندی دیویی	: ۶۱۵ / ۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۹۴۷۳۳

نشر سایه‌گستر: قزوین، چهارراه نادری، جنب داروخانه قانون، پلاک ۳۱، واحد ۴
تلفن: ۲۲۳۸۰۳۳ ۲۲۳۵۳۰۵ ۰۲۸۱

نام کتاب: فرهنگ نوین گیاهان دارویی
گردآوری و تالیف: دکتر امیر حسین شیرانی راد، دکتر پورنگ کسرائی، دکتر فرزاد محمدبیگی
صفحه‌آرایی: سیده سودابه احمدی
نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۲
شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: ولا
شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۵۰۲ - ۷۲۹ - ۰

گیاهان دارویی و داروهای گیاهی از قدیم الایام بطور وسیع در سرتاسر دنیا استفاده می‌شده است و استفاده از آن در جوامع مدرن به عنوان جایگزین طبیعی برای مواد شیمیایی سنتتیک (مصنوعی) در حال افزایش است. امروزه گیاهان دارویی به عنوان یک درمان طبیعی و به صورت تجاری تولید می‌شوند و به صورت نیاز برای مصرف‌کنندگان در آمده است. به همین دلیل باید یک راهنمای دقیق علمی برای گیاهان دارویی و تولید آنها وجود داشته باشد (ولی نه بصورت دانش بومی و مصارف سنتی).

امروزه دانشمندان به زبان‌های ناشی از مصرف مواد شیمیایی، داروهای سنتتیک (مصنوعی)، سموم شیمیایی و مواد افزودنی و نگهدارنده اسانس‌ها و طعم‌دهنده‌های مصنوعی پی برده‌اند، بروز انواع سرطان و بیماری‌های مختلف گواه این موضوع می‌باشد. بنابراین کشورهای پیشرفته که دارای امکانات تحقیقات گسترده‌ای در مورد شناسایی این مواد مضر بوده‌اند در چند سال اخیر تصمیم گرفته‌اند کلیه مواد شیمیایی سنتتیک (مصنوعی) را که برای سلامت انسان مضر می‌باشد را از چرخه مصرف حذف نمایند. به این لحاظ هر روز شاهد هستیم که کارخانه‌های داروهای شیمیایی در کشورهای پیشرفته به قیمت ارزان به عنوان ماشین‌آلات دست دوم به خصوص به کشورهای فقیر و عقب مانده به فروش می‌رسد.

طب گیاهی یکی از قدیمی‌ترین راه‌ها برای حفظ سلامت انسان بوده و تقریباً تمامی ملل و فرهنگ‌ها مکتوباتی را در ارتباط با طب گیاهی و استخراج عصاره از گیاه به عنوان دارو ارائه نموده‌اند. بر اساس نوشته‌های یافت شده از سال‌های ۱۷۰۰ قبل از میلاد گیاهانی نظیر سیب و سرود نزدیک به ۴۰۰۰ سال قبل از آن تاریخ مورد استفاده بوده‌اند. دانه‌های گیاه گشنیز نیز در مقبره توتانکامون و دیگر مقبره‌های مصر باستان یافت شده است. قدیمی‌ترین دانه گشنیز کشف شده (در غار نهال همار واقع در فلسطین اشغالی) مربوط به ۶۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح می‌باشد. گیاهان دارویی بخش مهمی از تاریخ و فرهنگ بشر را در بر می‌گیرد هر ملیتی بر اساس تجارب و اسناد بجا مانده از نیاکان خود برخی از گیاهان را جهت مصارف خاص درمانی در اختیار گرفته که این خود بیانگر شناسنامه، هویت و غنای فرهنگی یک ملت می‌باشد.

در طی انقلاب صنعتی ترکیبات شیمیایی ویژه بسیاری از گیاهان شناسایی و مشخص شد، که به عنوان ماده خام برای مصارف صنعتی و فراوری بعدی اهمیت پیدا کرد. در دهه اخیر توجه خاصی به ترکیبات دارویی استخراج شده از گیاهان شده است (خواص دارویی برخی از گیاهان کشف و برخی از گیاهان دارویی اکنون صرفاً دارای جنبه تاریخی پیدا کرده‌اند).

در این کتاب گیاهانی که دارای ترکیبات شیمیایی مهم درمانی هستند ولی به عنوان گیاه دارویی استفاده نمی‌شود و از کتب گیاهان دارویی حذف شده‌اند را آورده‌ایم (نظیر خیار، گوجه فرنگی، پرتقال، زردآلو، عدس، پیاز و ...). تحقیقات انجام شده مشخص کرده است که بعضی گونه‌ها ممکن است واقعاً آنجند که ما تصویری کنیم اهمیت و ارزش بیشتری داشته باشند، بنابراین در این کتاب گیاهانی که در ایران وجود ندارند نیز آورده شده است (با توجه به شرایط اقلیمی خاص ایران امکان کشت و معرفی اغلب گیاهان بررسی شده در این کتاب وجود دارد و در سال‌های اخیر بسیاری از این گونه‌ها به کشور وارد شده‌اند و همچنین بسیاری از این گیاهان در فلور ایران موجود می‌باشند ولی کشف یا نامگذاری نشده‌اند).

برخی از گیاهان دارویی مورد بررسی این کتاب خوراکی بوده (نظیر آناناس، هلو و موز و ...) و عوارض جانبی ندارد با این وجود نظریه نوین مبتنی بر این اصل است استعمال بی‌رویه و ناآگاهانه گیاهان (از جنبه دارویی) بدون تجویز و مشاوره با پزشک دارای عوارض (گاه جبران‌ناپذیر) می‌باشد. مصرف برخی از گیاهان علاوه بر خواص دارویی دارای عوارض جانبی می‌باشد که عوارض جانبی ناشی از مصرف برخی از این گیاهان در کتاب آورده شده است. هدف این کتاب ارائه نظر کلی در مورد بیش از ۳۴۰ گیاه معروف دارویی شناخته شده در سراسر جهان و

ایران و استفاده‌های دارویی آنها در غالب یک متن علمی و دقیق به همراه تصاویر آنها می‌باشد. برای استفاده راحت‌تر گیاهان مورد بررسی در این کتاب بر اساس نام فارسی طبقه‌بندی شده‌اند. به همراه این اسامی خانواده، اسم علمی و انگلیسی گیاه نیز آورده شده است. هدف از ارائه این کتاب بررسی جامع هر نمونه نمی‌باشد (زیرا این بررسی نیاز به هزاران صفحه متعدد از کتاب دارد) بلکه هدف اصلی تهیه یک راهنمای جدید، کلیدی و علمی جهت یافتن سریع سوالات کلی و پیدا کردن راحت‌تر پاسخ‌ها می‌باشد. پرسش‌های زیر مورد هدف ما می‌باشند:

- مرفولوژی و گیاهشناسی گیاه چگونه است؟
- کاربرد درمانی این گیاهان چیست؟
- چه اندامی از گیاه خاصیت دارویی دارد؟
- اندام مورد استفاده شامل چه ترکیباتی است؟

امیدواریم این کتاب به عنوان یک راهنمای سریع و مفید درباره گیاهان دارویی بتواند الهام بخش دانشجویان و پژوهشگران رشته‌های کشاورزی، علوم دارویی، گیاهشناسی و افراد علاقمند در بحث بهداشت و سلامت باشد و بتوانند از این موضوع جذاب بهره ببرند. اعتقاد ما بر این است که این اثر خالی از عیب و اشکال نمی‌باشد، بر این اصل جهت غنای بیشتر این کتاب، از اساتید گرانقدر، دانش‌پژوهان و صاحب‌نظران تقاضا داریم انتقادات و پیشنهادات خود را به آدرس زیر ارسال نمایند تا در چاپ‌های بعدی لحاظ گردد. در خاتمه لازم می‌دانیم از کلیه کسانی که به نحوی در تهیه این کتاب ما را یاری نموده‌اند سپاسگزاری نمائیم.

با تشکر

mb.farzad@yahoo.com

از دیرباز انسان دریافت که جهت درمان بیماری‌ها می‌تواند از گیاهان و فرآورده‌های دارویی آنها استفاده نماید و این نیاز او را وادار به شناسایی و چگونگی استفاده از آنها نمود. در این راستا قدمت فرهنگ مصرف گیاهان دارویی در جهان به ویژه ایران به گواهی منابع و آثار موجود کاملاً محسوس است.

با پیشرفت علم روزه‌های تازه‌ای از اثرات درمانی گیاهان و کاربرد آنها در بهبود بیماری‌های مختلف گشوده شد و امروزه نتایج حاصل از برنامه‌های وسیع پژوهشی، قابلیت‌های ارزشمند و قابل توجه گیاهان دارویی را در رفع و درمان بسیاری از بیماری‌های طاققت‌فرسا به اثبات رسانیده است. علاوه بر آن پیشرفت روزافزون تکنیک‌ها و تجهیزات آزمایشگاهی، سبب گردیده تا طی چند دهه اخیر علاقه محققان علوم طبیعی به تحقیق پیرامون گیاهان دارویی با هدف دستیابی به منابع نوین داروهای طبیعی دو چندان شود طوری که دنیای امروز شاهد حرکت و سوق عظیم جامعه محققین و دانش‌پژنان به سوی عالم گیاهان می‌باشد.

از آن جاکه تجربه‌های علمی و عملی دنیا استفاده از داروهای گیاهی را بسیار مفید و کاربردی دانسته است، امروزه تولید داروهای گیاهی استاندارد و ارائه اشکال دارویی مناسب و اثربخش از گیاهان دارویی بصورت نگرش نوینی در قالب پژوهش‌های فارماکوگنوتیک با به عرصه ظهور گذارده است. با توجه به رشد تمایل روزافزون عموم به کاربرد گیاهان دارویی و رویکرد صایع داروسازی به تولید داروهای گیاهی، مطالعه و بهره‌گیری از مطالب این کتاب به تمام افراد علاقمند خصوصاً متخصصین گیاه‌شناس، فارماکوگنوزیست، فیتوشیمیست، داروساز و کلیه دانش‌پژوهان گرامی توصیه می‌گردد.

دکتر ژینوس عسگرپناه

استادیار گروه فارماکوگنوزی دانشکده داروسازی

واحد علوم دارویی دانشگاه آزاد اسلامی

فهرست گیاهان

۷۷. پیاز سمی	۳۹. اوچن	۱. آب بشقابی
۷۸. پیاز	۴۰. اویارسلام پلاسیده	۲. آبنوس کوهی
۷۹. پیچک خوشه‌ای	۴۱. اویارسلام	۳. آرجون
۸۰. پیر بهارک ارغوانی	۴۲. بادام زمینی	۴. آشوکا
۸۱. پیر بهارک	۴۳. بادام	۵. آکاسیای بالدار
۸۲. تاتوره تماشایی	۴۴. بادمجان	۶. آکاسیای برگ کنگره‌ای
۸۳. تاتوره	۴۵. بالنگ	۷. آکالیفا
۸۴. تاج خروس خاردار	۴۶. بامبوی خاردار	۸. آگرا
۸۵. تاج خروسی	۴۷. بامیه	۹. آلانگیوم
۸۶. تاجریزی ایرانی	۴۸. برگ مخملی	۱۰. آلوورا
۸۷. تاجریزی بلوچی	۴۹. برنج کابلی	۱۱. آلوی موریتیوس
۸۸. تاجریزی خاکستری	۵۰. برهان	۱۲. آمانیا
۸۹. تاجریزی	۵۱. بکرایبی	۱۳. آناگالیس
۹۰. ترب	۵۲. بلادر	۱۴. آناناس
۹۱. ترشک بادکنکی	۵۳. بید	۱۵. آنقوزه
۹۲. ترشک مواج	۵۴. بنفشه معطر	۱۶. اپل کاسترو
۹۳. ترمه	۵۵. بنک دانه	۱۷. اسپال می
۹۴. تره تیزک	۵۶. بنه	۱۸. اسپرسی برگ باریک
۹۵. تمر هندی	۵۷. بومادران	۱۹. استبرق
۹۶. تنباکو	۵۸. به لیمو	۲۰. اسفرزه
۹۷. تنبول	۵۹. به	۲۱. اسفناج هندی
۹۸. توت سفید	۶۰. بهمن پیچ	۲۲. اسفناج هندی (واریته رابرا)
۹۹. توری	۶۱. بهیمه	۲۳. اسفند عربی
۱۰۰. توق	۶۲. پا فیلی	۲۴. اسفند
۱۰۱. ثعله باقلی	۶۳. پاپیته	۲۵. افسنطین
۱۰۲. جو	۶۴. پاندانوس	۲۶. اقونیطون
۱۰۳. جوز کابلی	۶۵. پرتقال وحشی	۲۷. اکالیپتوس
۱۰۴. جوز هندی کاذب	۶۶. پرتقال	۲۸. اکر کره
۱۰۵. جوز هندی	۶۷. پرسياوش	۲۹. اکسیر ترکی
۱۰۶. جولنگه	۶۸. پرک هندی	۳۰. اموله
۱۰۷. چپک هندی	۶۹. پشموک	۳۱. انار
۱۰۸. چپک	۷۰. پنبه گل قرمز	۳۲. انبه وحشی
۱۰۹. چریش	۷۱. پنبه، پنبه معمولی	۳۳. انبه
۱۱۰. چمپاک زرد	۷۲. پنج انگشت	۳۴. انجیر بنگالی
۱۱۱. چیرتا	۷۳. پنجه مرغی	۳۵. انجیر خوشه‌ای
۱۱۲. حنا	۷۴. پنیر باد خواب‌آور	۳۶. انجیر معابد
۱۱۳. ختمی چینی	۷۵. پودوفیلیوم هندی	۳۷. انجیر
۱۱۴. ختمی معطر	۷۶. پونه سنبله‌ای	۳۸. انگور